

ผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยว อำเภอปาย

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

HEALTH IMPACTS FROM TOURISM IN PAI,

MAE HONG SORN PROVINCE

ผู้วิจัย

เฉลิมชัย จารุมณี¹

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ณรงค์ ณ เชียงใหม่²

รองศาสตราจารย์ ดร.สิริพร บุรพาเดชะ³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยวต่อผู้อยู่อาศัยในแหล่งท่องเที่ยวอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และเสนอแนวทางเพื่อจัดการผลกระทบดังกล่าว ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 375 ครั้วเรือน โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างจากความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัย ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้รับจากการสนทนากลุ่มของคณะกรรมการบริหารงานอำเภอ ซึ่งประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพรรณนา ผู้ตอบแบบสอบถามระบุผลกระทบด้านสุขภาพ 4 ประการ และหัวข้อหลักในแต่ละประการดังนี้ ผลกระทบทางกาย ($\bar{X} = 3.34$) คือ เกิดโรคระบบทางเดินหายใจ เนื่องจากการได้รับมลภาวะจากขยะ และมลภาวะจากฝุ่นละออง โรคความดันโลหิตสูง โรคใช้เลือดออกและโรคไข้มาลาเรียซึ่งเกิดจากยุงลายและยุงก้นปล่อง ผลกระทบทางจิตใจ ($\bar{X} = 3.44$) คือ เกิดความรู้สึกไม่ดีเมื่อเห็นพฤติกรรมก้าวร้าวของเยาวชน, เกิดโรคเครียดเนื่องจากค่าครองชีพสูง เกิดความวิตกกังวลในความปลอดภัยในทรัพย์สิน ผลกระทบทางสังคม ($\bar{X} = 3.58$) คือ การจ้างแรงงานต่างชาติน่ามากขึ้น การดื่มของมึนเมาเพิ่มขึ้นในเยาวชนและเกิดการแพร่ระบาดของสารเสพติดในชุมชน ส่วนผลกระทบทางจิตวิญญาณ ($\bar{X} = 3.53$) คือ ความภูมิใจที่เป็นเมืองท่องเที่ยว, ความห่วงใยในวัฒนธรรม และการสูญเสียความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและสงบ

¹ นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

แนวทางการจัดการเพื่อลดผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยวของคณะกรรมการบริหารงานอำเภอ ผลกระทบทางกาย ได้แก่ เจริญถ่ายโอนภารกิจการประปาให้การประปาสลวันภูมิภาค, บริหารจัดการขยะแบบครบวงจร, รณรงค์ลดมลภาวะด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบทางจิตใจ ได้แก่ จัดกิจกรรมเชิดชูเยาวชนต้นแบบ, ส่งเสริมอาชีพ ผลิตภัณฑ์ชุมชน, การจัดระเบียบสังคมและบังคับใช้กฎหมาย ผลกระทบทางสังคม ได้แก่ กวดขันแรงงานต่างชาติ, สร้างค่านิยมห่างไกลสิ่งเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น และดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ 5 ร้ว ป้องกันยาเสพติด ผลกระทบทางจิตวิญญาณ ได้แก่ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม, รักษาอัตลักษณ์และวิถีชุมชน

คำสำคัญ : ผลกระทบ, สุขภาพ, การท่องเที่ยว

ABSTRACT

This study aimed at identifying the health impacts from tourism on inhabitants in Pai (Mae Hong Sorn) and proposing how to manage such impacts. The quantitative data was collected from 375 households by using a questionnaire. The qualitative data was collected from groups' discussion of government, private officers and inhabitants. Descriptive statistics was used to analyze the data. The respondents revealed four main impacts. Physical impacts were a disease from consuming under standard water, garbage and dust. Mental impacts were the bad feeling from seeing aggressive adolescence, the tense feeling from high living cost, and sound annoyance from tourists and their vehicles. Social impacts included a hire of more foreign labors, an increase in drug addict and alcoholic drinking among adolescence. Spiritual impacts were the proud of being a city of tourism, the conservation of culture, and loss of simple living.

There are solutions from the district committees. Physical impacts are solved by transferring Waterworks from Local to Provincial Authority and controlling the waste disposal system. Mental impacts are solved by promoting the adolescence activity, local product and law. Social impacts are solved by preventing the drug problem and immigrant labors. Spiritual impacts are solved by promoting the conservation activities and growing public mind in local people.

Keywords : Health impact, Tourism, Tourism area

บทนำ

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศโดยมุ่งเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นสำคัญ สังเกตได้จากนโยบายระดับประเทศที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอันดับต้นๆ ซึ่งมีผลต่อความเจริญก้าวหน้าและการขยายตัวของประเทศ

ประเทศไทยนับเป็นประเทศหนึ่งที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเป็นแหล่งเงินทุนที่จะเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจ แม้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและทำรายได้เข้าสู่ประเทศจำนวนมาก แต่ประเทศคู่แข่งชั้นตลาดด้านการท่องเที่ยวก็มีมากขึ้นและยังมีทรัพยากรที่คล้ายคลึงกัน จึงเป็นเหตุให้การขยายตัวอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างฟุ่มเฟือยและสิ้นเปลือง โดยมุ่งส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวจนก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและเกิดมลภาวะ ไม่ว่าจะเป็นมลภาวะทางน้ำ ทางอากาศ ทางเสียงหรือเหตุเดือดร้อนรำคาญ รวมไปถึงเหตุกระทบสุขภาพอนามัย เนื่องจากการไม่มีการพัฒนาด้านอื่นๆ ควบคู่กันไป ทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นขาดการพัฒนา เกิดความเสื่อมโทรมเป็นผลเสียแก่ภาพลักษณ์การท่องเที่ยว หากปล่อยไว้เช่นนี้โดยไม่เร่งหาวิธีการแก้ไขและจัดการอย่างถูกต้องเหมาะสมอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ปัญหานี้ก็จะเป็นปมปัญหาที่ยากจะจัดให้หมดสิ้นไปได้ จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีแหล่งท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ทั้งชาวไทย

และชาวต่างประเทศ อันเนื่องมาจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งด้านธรรมชาติอีกทั้งวิถีชีวิตของเหล่าชนเผ่าต่างๆ วัฒนธรรมประเพณี สถาปัตยกรรมที่ผสมผสานกันของศิลปะไทใหญ่ พม่า และมอญ ทำให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นที่งดงามและน่าสนใจ อำเภอบาย เป็นหนึ่งในเจ็ดอำเภอที่ตั้งอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีสภาพเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำปาย รายล้อมด้วยแนวเทือกเขา สลับซับซ้อน การคมนาคมที่เข้าสู่พื้นที่ที่มีความยากลำบาก จากปัญหาการคมนาคมที่เกิดขึ้นทำให้อำเภอบายเป็นเมืองปิดมาเป็นเวลานาน ทำให้สามารถรักษาสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ไว้ได้ใกล้เคียงกับอดีต (ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอน, 2553) จนกระทั่งปี 2535 เป็นต้นมา อำเภอบายเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงส่งผลให้มีการปรับปรุงถนนเส้นทางสายเชียงใหม่-ปาย-แม่ฮ่องสอน มีการเปิดสายการบิน ปาย-เชียงใหม่ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น (สุริย์บุญญานพวงศ์, 2539; นกตล นพรัตน์, 2551) ผู้ศึกษาในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานสาธารณสุขสังกัดสำนักงานสาธารณสุขอำเภอบาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมทางด้านสุขภาพและป้องกันโรคโดยตรง จึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยว อำเภอบาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมุ่งเน้นศึกษาผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบที่มีผลต่อสุขภาพ ซึ่งใช้หลักการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพเพื่อบรรเทาความวิตกกังวลในสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

ด้วยการเปิดโอกาสให้ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและดำเนินการแก้ไขปัญหามาตรการป้องกันไป ควบคู่กัน ดังนั้นจึงเห็นสมควรที่บุคลากรทุกระดับและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรเล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการร่วมมือกันแก้ไขอย่างถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากปัญหาดังกล่าวได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการขององค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนต่อผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยวอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย
 - 1.1 ภาครัฐ ได้แก่ นายอำเภอปาย หัวหน้าส่วนราชการ ตำรวจ ทหาร นายกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ผู้ทรงคุณวุฒิ และอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)
 - 1.2 ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้แทนผู้ประกอบการโรงแรม/เกสต์เฮาส์ ผู้แทนผู้ประกอบการร้านอาหาร
 - 1.3 ภาคประชาชน ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ 5 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลเวียงใต้ ตำบล

เวียงเหนือ ตำบลแม่नादेิง ตำบลแม่ฮี้ และตำบลทุ่งยาว ที่เป็นชาวบ้าน โดยการสุ่มตัวอย่างจากรายชื่อหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหลังคาเรือน จำนวน 375 หลังคาเรือน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

2.1 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ และหน่วยงานราชการ โดยร่วมกันให้ข้อมูล ข้อคิดเห็น และข้อโต้แย้ง โดยการประชุมกลุ่มย่อยใช้กระบวนการการวิเคราะห์ที่ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม จากนั้นจึงนำข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อยมาเรียบเรียงสร้างเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire)

2.2 แบบสอบถาม ซึ่งใช้สอบถามกลุ่มผู้ที่อาศัยในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เพศ อายุ สถานภาพ สมรส ระดับการศึกษา รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และภูมิลำเนา

ส่วนที่ 2 ผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยวทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเรื่องผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยว เป็นแบบคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมต่อผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยวทั้ง 4 มิติ

การรวบรวมข้อมูล

1. รูปแบบที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยรูปแบบการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology study) ของ Moustakas (1994 อ้างใน ชาย โพธิ์สิตา, 2549 : 194) ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) กำหนดหัวข้อและคำถามในการวิจัยที่เหมาะสมกับวิธีการศึกษาแนวปรากฏการณ์วิทยา

2) ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการศึกษา

3) กำหนดเกณฑ์สำหรับเลือกบุคคลและปรากฏการณ์สำหรับศึกษา ใช้มิติของเวลาและสถานที่การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้ศึกษากำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนกลุ่มเข้าร่วมประชุมย่อย (Focus Group Discussion) แบบเฉพาะเจาะจง (select target) ในพื้นที่ทำการการศึกษา 5 ตำบล ละ 1 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล กำนัน นายกองค์รปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนผู้ประกอบการโรงแรม/เกสต์เฮาส์ ผู้แทนผู้ประกอบการร้านอาหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ ประธานชมรมผู้สูงอายุ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มผู้วิจัยจะทำการบันทึกในกระดาษและเทปบันทึกเสียงเพื่อไม่ให้ข้อมูลที่สำคัญในการสนทนากลุ่มขาดหายไป นอกจากนี้ยังใช้กล้องถ่ายภาพบันทึกภาพการสนทนากลุ่ม

2. รูปแบบที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องมือการวิจัยแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยผู้ศึกษาทำการสร้างเครื่องมือการวิจัยมาจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ทำการแจกแจงข้อมูลและข้อความทั้งหมดออกเป็นส่วยย่อย ตามกลุ่มตัวแปรที่ปรากฏอยู่ในแต่ละมิติของผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยว เพื่อให้สะดวกในการคัดแยกข้อมูลออกเป็นเรื่องๆ รวมกันเป็นกลุ่มๆ หรือเป็นเรื่องๆ ที่เชื่อมโยงกันโดยแต่ละกลุ่มก็จะประกอบด้วยข้อมูลที่เป็นเรื่องเดียวกันอย่างแท้จริงและสร้างเป็นเครื่องมือ

การวิจัยแบบสอบถาม (Questionnaire) นำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนหัวหน้าครัวเรือน เพื่อยืนยันผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยวของผู้อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวของในพื้นที่ 5 ตำบล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. รูปแบบที่ 3 เก็บรวบรวมจากการจัดประชุมระดมความคิด (Brainstorming)

ผู้ศึกษาทำการรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาจากข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือการวิจัยแบบสอบถาม (Questionnaire) นำเสนอต่อกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคณะกรรมการบริหารงานอำเภอปาย ซึ่งประกอบด้วย นายอำเภอปาย เป็นประธาน และมีหัวหน้าส่วนราชการ ตำรวจ ทหาร นายกองค์รปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ผู้ทรงคุณวุฒิ องค์กรภาคเอกชน ตัวแทนภาคผู้ประกอบการ เป็นคณะกรรมการ เพื่อร่วมกำหนดแนวทางการจัดการขององค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ต่อผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยวอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และการประชุมเพื่อวางแนวทางการจัดการขององค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ต่อผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

2. แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประชากรในหมู่บ้าน ซึ่งผู้ศึกษาจะทำการเก็บ

ข้อมูลโดยมีการอธิบายวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และขั้นตอนต่างๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นดำเนินการเก็บแบบสอบถาม

ผู้ศึกษาใช้สถิติเชิงพรรณนา กับข้อมูล จากแบบสอบถาม โดยหาอัตราส่วนร้อยละ (Ratio and Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายระดับของผลกระทบด้านสุขภาพ จากการท่องเที่ยว ส่วนข้อมูลที่ได้ในประเด็น ต่างๆ โดย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล คิดเป็นค่าสถิติร้อยละ

ตอนที่ 2 ระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ใช้เกณฑ์ในการแปลผลค่ามัชฌิมเลขคณิต ใช้ช่วงค่าเฉลี่ยช่วงละ 0.80 ซึ่งคำนวณจากสูตรหาความกว้างของอันตรภาคชั้น ดังนี้

$$I = \frac{\text{max} - \text{min}}{\text{max}}$$

โดย I หมายถึง ความกว้างของอันตรภาคชั้น

max หมายถึง คะแนนสูงสุดในอันตรภาคชั้น

min หมายถึง คะแนนน้อยสุดในอันตรภาคชั้น

โดยใช้เกณฑ์ในการกำหนดค่าคะแนนในแบบสอบถามมีค่าสูงสุดเป็น 5 คะแนน และต่ำสุดเป็น 1 คะแนน ดังนั้นช่วงความกว้างของอันตรภาคชั้นจึงคำนวณได้จาก

$$I = \frac{5 - 1}{5} = 0.80$$

การแปลผลค่าเฉลี่ยของระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยว

คะแนน	ความกว้างของอันตรภาคชั้น	คะแนนของระดับปัญหา
1	1.00-1.80	ระดับปัญหาน้อยที่สุด
2	1.81-2.60	ระดับปัญหาน้อย
3	2.61-3.40	ระดับปัญหาปานกลาง
4	3.41-4.20	ระดับปัญหามาก
5	4.21-5.00	ระดับปัญหามากที่สุด

ผลการวิจัย

ผู้ศึกษานำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการพรรณนาโดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไป

ประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ เป็นเพศชาย 110 คน คิดเป็นร้อยละ 29.3 เพศหญิง 265 คน คิดเป็นร้อยละ 70.7

ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.2 รองลงมาคือ มีอายุระหว่าง 30-39 ปี และมีอายุระหว่าง 50-59 ปี ร้อยละ 23.7 เท่ากันตามลำดับ ประชากรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะมีอายุในช่วงวัยทำงาน เนื่องจากในพื้นที่อำเภอป่าายมีการจ้างงานค่อนข้างสูง ซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่นิยมการอพยพไปทำงานในพื้นที่อื่น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพและหาเลี้ยงครอบครัวอยู่แต่

ในพื้นที่ของตนเอง และส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 31.2 รองลงมาคืออาชีพค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 24.5 และอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 17.1 ตามลำดับ อำเภอปาย มีความหลากหลายของอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นอาชีพรับจ้างเนื่องจากการขยายตัว ด้านการท่องเที่ยวของอำเภอปาย การลงทุน ก่อสร้างรีสอร์ท เกสต์เฮาส์ รวมถึงการจ้างงาน ของผู้ประกอบการ เป็นต้น ในด้านระยะเวลา ส่วนใหญ่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า

15 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 84.3 รองลงมา คือ มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน น้อยกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 5.6 และมีระยะเวลาอาศัย อยู่ในชุมชน 5-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 5.3 ตาม ลำดับ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระยะเวลา อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 15 ปีขึ้นไป และ เป็นคนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่อำเภอปาย มาแต่ดั้งเดิม

2. ระดับผลกระทบทางสุขภาพของ ประชาชนที่อาศัยบริเวณแหล่งท่องเที่ยว

ตาราง 1 แสดงสรุประดับผลกระทบด้านสุขภาพทั้ง 4 มิติ จากการท่องเที่ยว อำเภอปาย จังหวัด แม่ฮ่องสอน

ผลกระทบสุขภาพ	ระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยว		ระดับผลกระทบ
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านกาย	3.34	0.01	ปานกลาง
2. ด้านจิตใจ	3.44	0.98	มาก
3. ด้านสังคม	3.58	0.94	มาก
4. ด้านจิตวิญญาณ	3.53	0.94	มาก

จากตาราง 1 พบว่า ระดับผลกระทบ ด้านสุขภาพทั้ง 4 มิติ จากการท่องเที่ยวอำเภอ ปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ประชาชนที่อาศัย อยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ได้รับผลกระทบ สุขภาพในระดับปานกลาง ด้านกาย ($\bar{X} = 3.34$) ได้รับผลกระทบสุขภาพในระดับมากด้านสังคม ($\bar{X} = 3.58$) ด้านจิตวิญญาณ ($\bar{X} = 3.53$) และ ด้านจิตใจ ($\bar{X} = 3.44$) ตามลำดับ

ผลกระทบสุขภาพด้านกาย ได้แก่ โรค ที่เกิดจากการอุปโภคบริโภคน้ำประปาที่ไม่มี คุณภาพ ($\bar{X} = 3.71$) เหนื่อยล้าจากมลภาวะ ทางเสียงและฝุ่นละออง ($\bar{X} = 3.53$) และ โรคระบบทางเดินหายใจจากควันและฝุ่นละออง ($\bar{X} = 3.46$)

ผลกระทบด้านจิตใจ ได้แก่ ความ ตึงเครียดจากการแบกรับภาระค่าครองชีพ ในปัจจุบัน ($\bar{X} = 3.82$) การปรับตัวให้เหมาะสม กับการเป็นเมืองท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.55$) และ ความกังวลใจต่อการเข้ามาของคนต่างถิ่น ($\bar{X} = 3.11$)

ผลกระทบสุขภาพด้านสังคมด้านบวก ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้ เพิ่มขึ้นจากการจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่ ($\bar{X} = 3.61$) การสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ($\bar{X} = 3.37$)

ผลกระทบสุขภาพด้านสังคมด้านลบ ได้แก่ การจ้างแรงงานต่างชาติในสถานประกอบการ มากกว่าคนในพื้นที่ ($\bar{X} = 3.94$) เยาวชน แต่งกายไม่เหมาะสม เสพของมีเมาเลียนแบบ

นักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.87$) และการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.78$)

ผลกระทบทางจิตวิญญาณ ด้านบวก ได้แก่ ภาคภูมิใจในความเป็นเมืองท่องเที่ยวของอำเภอปาย ($\bar{X} = 3.87$) รักและหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง ($\bar{X} = 3.80$) เอื้ออาทรและเสียสละต่อเพื่อนบ้าน และชุมชน ($\bar{X} = 3.55$)

ผลกระทบทางจิตวิญญาณ ด้านลบ ได้แก่ การสูญเสียเอกลักษณ์ความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนและสงบร่มเย็น ($\bar{X} = 3.76$) ความเห็นแก่ตัว เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.50$) และความเชื่อมั่นไว้วางใจในเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ($\bar{X} = 3.20$)

บทสรุป

1. ผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.1 ผลกระทบสุขภาพทางกาย ด้านบวก

1.1.1 มีระบบการให้บริการสาธารณสุขเชิงรุกในการติดตามเยี่ยมบ้านดูแลติดตามผลการรักษาผู้ป่วยรวมถึงผู้สูงอายุ ผู้พิการ มีการส่งเสริมสุขภาพในครัวเรือนและชุมชนโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ และสามารถดูแลสุขภาพทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน

1.1.2 จากกระแสการกระตุ้นถึงผลกระทบต่อการอุปโภคบริโภคน้ำประปาที่ขาดคุณภาพและปริมาณไม่เพียงพอของภาคประชาชนและผู้ประกอบการธุรกิจ ส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เร่งรัดการ

ถ่ายโอนภารกิจการผลิตน้ำประปาเพื่อชุมชนให้การประปาส่วนภูมิภาคเข้ามาดำเนินการบริหารจัดการอย่างเต็มรูปแบบ

1.2 ผลกระทบสุขภาพทางกาย ด้านลบ

1.2.1 ผลภาวะทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ฝุ่นละอองจากรถบรรทุก วัสดุก่อสร้าง ควันพิษจากการเผาขยะ ปัญหาหมอกควันไฟป่า และกลิ่นเหม็นรบกวนจากบ่อกำจัดขยะที่มีการฝังกลบไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล

1.2.2 การเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่มีสาเหตุมาจากเรื่องของพฤติกรรม และวิถีชีวิต เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคหัวใจ และหลอดเลือดเพิ่มมากขึ้น และ มีการแพร่ระบาดของโรคติดต่อที่นำโดยแมลง เช่น ไข้เลือดออก ไข้มาลาเรีย ซึ่งควบคุมได้ค่อนข้างลำบาก และการเกิดโรคจากการประกอบอาชีพ เช่น การได้รับสารพิษตกค้างจากสารเคมีทางการเกษตร

1.2.3 การแย่งใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะที่พัก และอาหารในช่วงเทศกาลการท่องเที่ยวจากการหลั่งไหลเข้ามาของนักท่องเที่ยว

1.2.4 การบริหารจัดการขยะไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบไม่มีขีดความสามารถในการจัดการปัญหาขยะอย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิดปัญหาส่งกลิ่นเหม็นเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรค และพาหะนำโรค

1.2.5 การขายที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยแต่ดั้งเดิม ให้กับนายทุนต่างถิ่นเพื่อใช้ทำธุรกิจ ส่วนคนท้องถิ่นอพยพย้ายหนีความวุ่นวายออกไปอยู่นอกตัวเมือง ทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าและเกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

1.2.6 อุบัติเหตุด้านการจราจรเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากขาดการจัดระเบียบการจราจรที่ดี ขาดการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวด ผู้ขับขี่ไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติขาดความชำนาญในการขับขี่

1.3 ผลกระทบสุขภาพทางจิตใจด้านบวก

1.3.1 เศรษฐกิจเจริญเติบโตชุมชนครัวเรือนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น จากการประกอบธุรกิจ เพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ร้านนวด บ้านเช่า และการจำหน่ายสินค้าต่างๆ

1.3.2 มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น เช่น ร้านสะดวกซื้อ ร้านอินเทอร์เน็ต ร้านอาหาร

1.3.3 การเดินทางสะดวกรวดเร็วขึ้น ซึ่งมีทั้งรถตู้ปรับอากาศ และมีสายการบินกานต์แอร์

1.4 ผลกระทบสุขภาพทางจิตใจด้านลบ

1.4.1 การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วเงินมีบทบาทสูงขึ้น ทำให้คนในพื้นที่ไม่สามารถปรับตัวเองให้ก้าวทันและไปสู่ความถูกต้องแท้จริง

1.4.2 การเข้ามาของผู้คนต่างถิ่น ทำให้เกิดความวิตกกังวล ด้านความเป็นอยู่และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

1.4.3 เหตุรำคาญจากสถานบริการต่างๆ มีการเล่นดนตรี และเปิดเพลงเสียงดัง บางแห่งเปิดเกินเวลา ก่อให้เกิดความรำคาญ รบกวนเวลาพักผ่อน และนอนไม่หลับ

1.4.4 เกิดภาวะความเครียดจากราคาสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคมีราคาสูงขึ้น ค่าครองชีพ ค่าภาษีที่สูงขึ้น และความเครียดจากการแข่งขันด้านธุรกิจที่มีคนต่างถิ่นเข้ามาแย่งอาชีพและรายได้ ทำให้เกิดการว่างงาน

1.4.5 กลุ่มวัยรุ่นในชุมชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางก้าวร้าวรุนแรงมากขึ้น

1.5 ผลกระทบสุขภาพทางสังคมด้านบวก

1.5.1 คนในพื้นที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น

1.5.2 มีการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานไปสู่ความเจริญอันเนื่องมาจากการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะมากขึ้น

1.6 ผลกระทบสุขภาพทางสังคมด้านลบ

1.6.1 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติแต่งกายไม่สุภาพและวัยรุ่นในพื้นที่มีการเลียนแบบการแต่งกาย

1.6.2 มีแหล่งอบายมุขและแหล่งมั่วสุมเกิดขึ้นมาก พบปัญหาเด็กติดเกมติดการพนัน เด็กและเยาวชนมีความประพฤติไม่เหมาะสม ตั้งวงดื่มสุรา ลักลอบเสพยาทะเลาะวิวาท ส่งเสียงดัง และการแอบขายบริการทางเพศ

1.6.3 ความพหุติและความรอบคอบในชีวิตของผู้คนเลือนหายไปกลับกลายเป็นสังคมบริโภคนิยม

1.6.4 มีการจ้างแรงงานต่างชาติชาวพม่ามากกว่าจ้างแรงงานไทย เนื่องจากมีค่าแรงถูกกว่าค่าแรงคนไทย

1.6.5 มีการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการต่างถิ่นที่หวังผลประโยชน์และการต่อรอง

1.6.6 มีความขัดแย้งกันระหว่างคนในพื้นที่และคนต่างถิ่นที่เข้ามาประกอบธุรกิจในอำเภอปาย เนื่องจากคนต่างถิ่น

ขาดความเข้าใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรมดั้งเดิมของคนในพื้นที่

1.7 ผลกระทบสุขภาพทางจิตวิญญาณ ด้านบวก

1.7.1 มีความภาคภูมิใจที่อำเภอปายเป็นเมืองท่องเที่ยวระดับโลกเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ

1.7.2 มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่มาสอบถามเส้นทางหรือซักถามข้อมูลอื่นๆเกี่ยวกับอำเภอปาย

1.7.3 มีความศรัทธา รักและหวงแหนขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง

1.7.4 มีความเสียสละ และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีท้องถิ่นภายในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

1.8 ผลกระทบสุขภาพทางจิตวิญญาณ ด้านลบ

1.8.1 วิถีชีวิตความเป็นปายกำลังถูกซบซ้อนทับด้วยวัฒนธรรม ค่านิยมใหม่ๆ

1.8.2 ความเชื่อด้านพิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เริ่มเลือนหายไป ในขณะที่เยาวชนไม่ตระหนักถึงความสำคัญในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่เคยยึดถือปฏิบัติกันมาแต่ดั้งเดิม

1.8.3 สูญเสียอัตลักษณ์ความเป็นอยู่และวิถีชีวิตแบบสงบ เรียบง่ายที่เคยมีมาแต่ดั้งเดิม

1.8.4 ผู้ประกอบการไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับชุมชน ส่วนใหญ่มุ่งหาผลประโยชน์เพื่อธุรกิจส่วนตัวมากกว่าการทำเพื่อส่วนรวม

2. แนวทางการจัดการขององค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ต่อผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยวอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

หน่วยงานที่รับผิดชอบควรพิจารณาหากต้องการให้บริเวณตำบลเวียงใต้ ตำบลเวียงเหนือ ตำบลแม่นาเติง ตำบลแม่ฮี้ และตำบลทุ่งยาวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปโดยสามารถสรุปได้ 4 มิติ ดังนี้

2.1 แนวทางลดผลกระทบด้านสุขภาพทางกาย ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดให้มีการล้างทำความสะอาดถนน เพื่อช่วยลดปัญหาเรื่องฝุ่นละอองอย่างสม่ำเสมอ มีการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นและประกาศบังคับใช้ในชุมชน เพื่อให้ครัวเรือนและสถานประกอบการ ติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียประจำครัวเรือนก่อนระบายลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ประชาสัมพันธ์ลงวันการปฏิบัติตนตามความเคยชิน เช่น การเผาขยะ การใช้สารเคมี

2.2 แนวทางลดผลกระทบด้านสุขภาพทางจิตใจ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนการขายสินค้าท้องถิ่นที่เน้นคุณภาพ และเพิ่มโอกาสให้คนในพื้นที่มีสถานที่จำหน่ายสินค้า เพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชนและลดความตึงเครียดในเรื่องค่าครองชีพ มีการเข้มงวดกวดขันในการคุ้มครองสวัสดิภาพของชุมชนเพิ่มมากขึ้นเพื่อสร้างความมั่นใจในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมการแต่งกาย เพื่อลดการเลียนแบบการแต่งกายที่ไม่เหมาะสม รณรงค์จัดระเบียบสังคมและบังคับใช้กฎหมายในสถานบริการที่เปิดบริการเกินเวลา และใช้เสียงดังเกินค่ามาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด

2.3 แนวทางลดผลกระทบด้านสุขภาพทางสังคม ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการจัดระบบการเก็บภาษีโรงเรือน ภาษีบำรุงท้องที่ให้ถูกต้อง เป็นธรรม และเสมอภาค ทั้งผู้ประกอบการต่างถิ่นและคนในพื้นที่ จัดให้มีสนามกีฬาทั้งในร่มและกลางแจ้งพร้อมสนับสนุนอุปกรณ์กีฬาทุกตำบล หมู่บ้าน เพื่อให้เยาวชนได้ออกกำลังกาย ลดความเสี่ยงที่เยาวชนจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด และเปิดช่องทางให้คนในชุมชนได้มีโอกาสแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบุคคลหรือสถานประกอบการที่มีความเสี่ยงต่อการช่อกสู่มและเป็นแหล่งอบายมุข

2.4 แนวทางลดผลกระทบด้านสุขภาพทางจิตวิญญาณ ได้แก่ ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อรักษา สืบทอดขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บูรณาการความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากทั้งภายนอกและภายในอย่างผสมผสานกลมกลืน

อภิปรายผล

การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพเป็นกระบวนการทางสังคมที่นำไปสู่การสื่อสารอย่างเปิดกว้างของทุกภาคส่วน การรับฟังการส่งเสริมให้มีการพูดอย่างจริงจังถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบ แนวทางในการลดผลกระทบด้านสุขภาพเป็นแนวทางที่จะทำให้คนในสังคมหันหน้าเข้าหากันเพื่อร่วมหาทางออกอย่างสมานฉันท์และเป็นเอกภาพ

คำว่า สุขภาพ หมายถึงภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ทางปัญญา และทางสังคมเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ซึ่งเดชรัตน์ สุขกำเนิดและคณะ (2545) กล่าวว่า การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ คือ การศึกษาเพื่อคาดการณ์ผลกระทบต่อสุขภาพทั้งในทางบวกและทางลบจากการพัฒนาโครงการหรือกิจการที่สำคัญเพื่อกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่อสุขภาพที่อาจจะเกิดขึ้นและใช้เป็นข้อมูลในการประกอบการตัดสินใจพัฒนาโครงการหรือกิจการ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในสังคม โดยมีการประยุกต์ใช้แนวทางและเครื่องมือที่หลากหลายในการระบุคาดการณ์พิจารณาถึงผลทางสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้วกับประชากรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพที่ดี ต้องมีการรับฟังความคิดเห็น ดังนั้น การพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกรูปแบบในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เจื่อนไข คือ การลดผลกระทบทางสุขภาพ การคาดการณ์และประมาณการผลลัพธ์ทางสุขภาพและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย สมบัติ เหลสกุล (2547) การลดผลกระทบไม่ใช่ความขัดแย้ง แต่เป็นการหาทางออกร่วมกัน ดังนั้น แนวทางการมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพเป็นหัวใจสำคัญในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

จากผลการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ จะเห็นได้ว่าผลกระทบด้านสุขภาพจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีผลกระทบเชิงบวกเช่น การให้บริการสาธารณสุขกับผู้ป่วยขยายตัวมากขึ้น เศรษฐกิจเจริญเติบโต ชุมชนมีรายรับเข้ามา

มากขึ้น จากการประกอบธุรกิจเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชิตินันท์ จารักษ์ (2552) เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนในหมู่บ้านปะละทะ ตำบลแม่ละมั่ง อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก พบว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนหมู่บ้านปะละทะ ทำให้เกิดรายได้ เกิดอัตราการจ้างงาน มีรายได้เพิ่มขึ้นจากรายได้เสริมจากอาชีพหลักเกษตรกรรม เช่น การจำหน่ายของที่ระลึกที่ผลิตจากท้องถิ่น การจำหน่ายผ้าทอของกลุ่มสตรี การมีรายได้จากการดูแลช้าง รายได้จากการเป็นไกด์หรือลูกหาบ และการท่องเที่ยวว่านความเจริญมาสู่ชุมชนได้แก่ ระบบไฟฟ้า ประปา และด้านคมนาคม มีความเจริญเนื่องจากการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะมากขึ้น ช่วยพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการควบคุมการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการดำรงชีพ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น เช่น ร้านสะดวกซื้อ สปาเพื่อสุขภาพ เป็นต้น นอกจากนี้คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังให้ความร่วมมือกันดี มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และความสัมพันธ์ซึ่งกันอยู่เป็นประจำและเกิดภาคภูมิใจที่อำเภอปายเป็นเมืองท่องเที่ยวได้เผยแพร่แหล่งโบราณสถานเก่าแก่ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับเกษราวัลณ์ นิลวรานกูร (2547) ได้ทำการศึกษานโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ได้ส่งผลกระทบทางสุขภาพต่อสุขภาพของกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้อง ผลกระทบทางสุขภาพเชิงบวก กลุ่มทอผ้าได้เปิดโลกทัศน์ทำให้รู้ความเป็นอยู่ของคนในเมืองใหญ่ ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ประสพการณ์การทอผ้ากับกลุ่มทอผ้าในหมู่บ้านอื่น ได้พัฒนาความรู้ในการทอผ้าและการบริหารจัดการในเรื่องต่างๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้า

สู่ลูกหลาน สมาชิกในครอบครัวได้อยู่ด้วยกัน สามารถช่วยเหลือภรรยาในการทำงาน และมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน บุตรหลานได้เรียนหนังสือในระดับสูงขึ้น และจำนวนขโมยในชุมชนลดลง

อย่างไรก็ตามยังมีข้อกังวลของประชาชนที่อาศัยบริเวณแหล่งท่องเที่ยวในเรื่องของผลกระทบในเชิงลบ เช่น สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ และกลิ่นไม่พึงประสงค์ของบ่อกำจัดขยะที่ไม่ถูกหลักสุขาภิบาล รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของการป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน นอกจากนี้ยังพบการแพร่ระบาดของโรคติดต่อที่นำโดยแมลง เช่น ไข้เลือดออก ไข้มาลาเรีย และโรคที่เกิดจากการประกอบอาชีพ เช่น การได้รับพิษจากสารเคมีตกค้างที่ใช้ทางการเกษตร

การที่จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเพิ่มมากขึ้น ทำให้สาธารณูปโภคต้องขาดแคลน เพราะมีการแย่งกันใช้สอย ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการขยะที่เป็นระบบจนเกิดเป็นปัญหาขยะล้นเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเทศกาลการท่องเที่ยวบริเวณถนนคนเดินจะมีความแออัดสูง นักท่องเที่ยวเดินลำบาก เจ้าของบ้านเองก็มีปัญหาการเข้า-ออกบ้านได้ยาก อีกทั้งทางเดินเท้า ถูกปรับสภาพเป็นที่วางจำหน่ายสินค้า ส่วนการผลิตอาหารสู่ผู้บริโภคเน้นแต่ปริมาณและกำไรแต่คุณภาพสินค้าไม่ดี โดยเฉพาะเรื่องความสะอาด

นอกจากนี้เศรษฐกิจที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วเงินมีบทบาทสูงขึ้น ทำให้คนในพื้นที่ไม่สามารถปรับตัวเองให้ทัน ก่อให้เกิดความเครียดเนื่องจากเครื่องอุปโภค บริโภคมีราคาสูง และมีความเครียดจากการแข่งขันด้านการค้าขายจากคนต่างถิ่นเข้ามาแย่งอาชีพและรายได้ รู้สึกแออัด ไม่เป็นส่วนตัว และวิตกกังวลว่าทรัพย์สินจะหาย เพราะมีคนต่างถิ่น

เข้ามาในพื้นที่เพิ่มขึ้น รวมถึงสถานบริการต่างๆ มีการเปิดเพลงเสียงดัง บางแห่งเปิดเกินเวลา ก่อให้เกิดความรำคาญ และนอนไม่หลับ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ธวัชชัย มานิตย์ (2550) เรื่องผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษาตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ผลจากส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลเวียงใต้ทำให้เกิดเสียงดังรบกวนจาก ผับ บาร์ เบียร์ ร้านอาหารที่มีเสียงดนตรีและสถานบันเทิง เสียงจากการจัดปาร์ตี้ รวมทั้งนักท่องเที่ยวพูดคุยส่งเสียงดังตามที่พัก ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงที่ต้องการความสงบในการพักผ่อนเวลากลางคืน นอกจากนี้ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรน้ำและประปาเพิ่มขึ้นจึงทำให้น้ำขุ่นไม่เหมาะสำหรับอุปโภค บริโภคและปริมาณน้ำไม่เพียงพอกับความต้องการรวมทั้งการท่องเที่ยวส่งผลให้ปริมาณน้ำเสียและปริมาณขยะเพิ่มขึ้นกระทบต่อสุขภาพอนามัยที่สำคัญ เช่น โรคใช้เลือดออก โรคระบบทางอาหาร และสอดคล้องกับการศึกษาของธีรวิทย์ จำเดิม (2549) เรื่องผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีผลต่อชุมชนเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่พบว่าการท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนเกิดความหวาดระแวงอันตรายจากคนต่างถิ่นที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน

ในขณะเดียวกันเกิดปัญหาวัยรุ่น มีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางก้าวร้าวมากขึ้น นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติบางคนแต่งกายไม่สุภาพ ทำให้วัยรุ่นในพื้นที่เลียนแบบการแต่งกาย มีแหล่งอบายมุขและแหล่งมั่วสุมเกิดขึ้นมาก พบปัญหาเด็กติดเกมติดการพนัน เด็กและเยาวชนมีความประพฤติไม่เหมาะสม รวมถึงความพอดิ และความรอบคอบในชีวิตของผู้คนเลือนหายไป กลายเป็นสังคมบริโภค

นิยม มีความขัดแย้งกันเนื่องจากคนต่างถิ่นขาดความเข้าใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรมดั้งเดิมของคนในพื้นที่ และความเป็นปายกำลังถูกซ้อนทับด้วยค่านิยมใหม่ๆ การรวมกลุ่มมีแต่เพื่อผลประโยชน์ และผู้ประกอบการไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับชุมชนโดยมองเห็นผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าทำเพื่อส่วนรวม เป็นต้น และปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตติกร สมฤทธิ์ (2546) ที่ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังการเปิดตลาดการค้าชายแดนที่ไม่สามารถควบคุมได้ คือ ประชาชนเป็นโรคติดเชื่อในทางเดินหายใจและโรคที่เกิดจากยุงเป็นพาหะ การควบคุมปัญหาทางสุขภาพของประชาชนที่อาศัยในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอาจควบคุมได้ไม่ทั่วถึง เพราะหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบไม่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เกิดผลเสียทางสุขภาพจิต เช่น ความเครียดอันเกิดจากการนอนหลับไม่เพียงพอ หงุดหงิด และเหตุรำคาญจากการเปิดเพลงเสียงดัง เสียงจากยานพาหนะ เสียงเอะอะวอยวายของนักท่องเที่ยวที่เมาสุราซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูกาลท่องเที่ยว

การที่นักท่องเที่ยวมาเป็นจำนวนมากทำให้ประชาชนเกิดความวิตกกังวลว่าทรัพย์สินจะถูกขโมยหรือสูญหาย ก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยในการดำรงชีวิต เพราะกลัวต่อปัญหาอาชญากรรม เดชรัตน์ สุขกำเนิดและคณะ (2545) ได้กล่าวถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมว่ามีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมกับผลกระทบทางสุขภาพของประชาชน ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้น ถ้าทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ร่วมร่วมมือกันเสนอแนวทางในการป้องกันผลกระทบทางสุขภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 แนวทางลดผลกระทบสุขภาพทางกาย

1.1.1 มลพิษด้านสิ่งแวดล้อม
ควรล้างทำความสะอาดถนน (อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง) ออกข้อบัญญัติห้ามเผาขยะในที่โล่งแจ้ง มีการจัดหาสถานที่กำจัดขยะรวมแบบถูกสุขลักษณะ (Sanitary landfill) และระบบจัดการที่มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการเปลี่ยนขยะในครัวเรือนเป็นปุ๋ยชีวภาพ นอกจากนี้ควรบังคับใช้กฎหมายกับสถานบริการที่เปิดบริการเกินเวลาและเสียงดัง

1.1.2 โรคติดต่อ

ร้านอาหาร แผงลอยจำหน่ายอาหาร ต้องเข้าร่วมโครงการ Clean Food Good Taste ทุกแห่ง มีการจัดเก็บตัวอย่างอาหารส่งตรวจหาสารเคมีตกค้าง ตามโครงการ Food safety นอกจากนี้ ต้องให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้เกิดความตระหนักและให้ความร่วมมือในการสำรวจ/ทำลายแหล่งแพร่พันธุ์ยุงลายในครัวเรือนของตนเองทุกสัปดาห์

1.1.3 น้ำอุปโภคบริโภค

น้ำประปาควรมีการถ่ายโอนภารกิจการบริหารจัดการประปา ให้แก่การประปาส่วนภูมิภาค

1.1.4 อุบัติเหตุ

ในการจราจรควรจัดระเบียบด้านการจราจร การจอดรถในที่ต่างๆ ควรเข้มงวดการบังคับใช้กฎหมายทั้งคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอตามมาตรการ (3 ม.) (2 ข.) (1 ร.) มีการเพิ่มอัตราค่าจ้างเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรให้เพียงพอ นอกจากนี้ยังควรซ่อมแซมผิวการจราจรที่ชำรุดและจัดระเบียบป้ายริมทางหลวง

1.1.5 สถานที่สำหรับบริการ

สาธารณสุข

โรงพยาบาลชุมชนต้องได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐาน HA และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (ทุกแห่ง) ต้องได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐาน PCA

1.2 แนวทางลดผลกระทบสุขภาพทางจิตใจ

1.2.1 ความเครียด

ควรบังคับใช้กฎหมายกับสถานบริการที่เปิดบริการเกินเวลาและเสียงดังและควรจัดสถานที่ให้คนในพื้นที่ที่มีจำหน่ายสินค้าต้องถิ่นราคาถูก โดยมีการตรวจตราร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าเกินราคาเอารถเอาเปรียบผู้บริโภค

1.2.2 ความกังวลใจ

ควรจัดให้มีระบบแจ้งข่าวสายตรง Online เพื่อให้ประชาชนได้แจ้งข่าวสารบุคคลที่อาจเป็นภัย หรือแหล่งมั่วสุม แก่เจ้าหน้าที่ โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจคอยตรวจตราความเรียบร้อยตลอด 24 ชั่วโมง

1.2.3 ความก้าวร้าว

ควรจัดกิจกรรมแก่เยาวชนในการกระทำความดีต่อสังคม รวมทั้งปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมการมีเหตุผล ความถูกต้อง การให้อภัย และให้โอกาส โดยครอบครัวที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดี

1.3 แนวทางลดผลกระทบสุขภาพทางสังคม

1.3.1 ปัญหาลังคม

ปัญหายาเสพติด ควรจัดกิจกรรมตามยุทธศาสตร์ 5 รื้อป้องกันยาเสพติด คือ 1.รื้อชายแดน 2.รื้อชุมชน 3.รื้อสังคม 4.รื้อครอบครัวและ 5.รื้อโรงเรียน และเร่งรัดค้นหาติดตามผู้เสพเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาโดยสมัครใจ/บังคับบำบัด แรงงาน

ต่างชาติต้องขึ้นทะเบียนแรงงานต่างชาติอย่างถูกต้องและครอบคลุม และกวดขันจับกุมแรงงานต่างชาติที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย มีการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อสื่อสารให้นักท่องเที่ยวเข้าใจขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โดยจัดให้มีการแต่งกายด้วยชุดชนเผ่าที่แสดงถึงเอกลักษณ์ และจัดโครงการอนุรักษ์อาคารบ้านเรือนโบราณ นอกจากนี้ควรตรวจตราสถานประกอบการต่างๆ ให้ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด และเข้มงวดกวดขันร้านเกมส์ ร้าน Internet ให้ปฏิบัติตามกฎหมาย ห้ามเล่นการพนันโดยเด็ดขาด ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจควรตรวจตราความเรียบร้อยตลอด 24 ชั่วโมง ติดตั้งกล้องวงจรปิด CCTV ในสถานที่สำคัญให้ครอบคลุม รวมทั้งฝึกลอบรมตำรวจบ้าน/อปพร./อาสาสมัครจราจร เพื่อช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน และซ่อมแซมรองรับสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ เช่น อัคคีภัย ฯลฯ นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและผู้ประกอบการ (คนต่างถิ่น) จัดระบบการจัดเก็บภาษีรายได้ ภาษีโรงเรือน ภาษีบำรุงท้องที่ ที่เป็นธรรมระหว่างผู้ประกอบการในพื้นที่/ต่างถิ่น

1.4 แนวทางลดผลกระทบสุขภาพทางจิตวิญญาณ

1.4.1 การมีส่วนร่วม

เชิญชวนคนในชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติ แก่บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์แก่สังคม มีการสร้างกติกาสังคมในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นสุข โดยจัดกิจกรรมเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน นอกจากนี้ควรสร้างความตระหนักในการรักษา

และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยจัดทำโครงการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ และสร้างจิตสำนึกของความเป็นท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น ร่วมกันสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

1.4.2 ความรับผิดชอบ

ควรลดความเห็นแก่ตัว และเอารัดเอาเปรียบ โดยสร้างคุณธรรมและจริยธรรม การมีจิตสาธารณะ แก่เด็กและเยาวชนให้รู้จัก ร่วมใจร่วมมือทำประโยชน์เพื่อชุมชนและสังคมส่วนรวม ทั้งนี้ต้องสร้างกระบวนการคิดเชิงบวก และการให้ข้อมูลความรู้ ความเข้าใจโดยเน้นสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริงเป็นเหตุเป็นผล

1.4.3 ความสูญเสีย

สร้างเอกลักษณ์ความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย โดยทำความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการรักษาดั้งเดิมของชุมชน อย่างมีศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจ จัดกิจกรรมการพัฒนาคณะกรรมการรักษาวิถีชุมชน นอกจากนี้จะต้องสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจโดยสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐและประชาชนเพื่อให้เกิดความเชื่อถือนและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ต้องสร้างคุณภาพในระบบบริการในภาครัฐเพื่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ประชาชนผู้ใช้บริการ และสร้างกลไกการบริหารจัดการภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance)

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณร่วมด้วย เพื่อจะทำให้ทราบถึงลักษณะของผลกระทบที่เกิดขึ้นในภาพรวมต่อผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว

2. ควรมีการคืนข้อมูลสู่ชุมชนในรูปแบบเวทีสาธารณะ เพื่อร่วมวิเคราะห์ ถิ่นกรอง กำหนดแนวทางและวางแผน ประกาศเป็นนโยบายสาธารณะ เพื่อนำไปสู่การลดผลกระทบด้านสุขภาพที่เป็นรูปธรรม

3. ควรศึกษาผลกระทบทางอ้อมที่เกิดขึ้นและกลุ่ม ผู้ที่ได้รับผลกระทบทางอ้อม เพื่อจะได้ข้อมูลที่ครอบคลุมในทุกกลุ่มที่ได้รับผลกระทบทางสุขภาพ

เอกสารอ้างอิง

- เกษราวัลณ์ นิลวรานุการและคณะ. การพัฒนาศักยภาพการดูแลตนเองของแรงงานสตรีนอกระบบงานทอผ้าพื้นบ้านในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547.
- ชาย โพธิ์สิตา. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. พิมพ์ครั้งที่ 2, 2549.
- เดชรัตน์ สุขกำเนิดและคณะ. การประเมินผลกระทบทางสุขภาพเพื่อการสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ. นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2545.
- ธวัชชัย มานิตย์. ผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษาตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าสัก จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.
- ธิดินทร์ จารักษ์. การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนในหมู่บ้านป่าละเมาะ ตำบลแม่ละมั่ง อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.
- ธีรวิทย์ จำเริญ. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.
- นภดล นพรัตน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกรณีศึกษาเทศบาลตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าสัก จังหวัดแม่ฮ่องสอน. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.
- รัตติกร สมฤทธิ์. ผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนจากการเปิดตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว ณ จุดผ่อนปรนบ้านฮวก กิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา. การค้นคว้าแบบอิสระ สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- สุรีย์ บุญญาอนุพงศ์. ผลกระทบจากการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สถาบันวิจัยสังคม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- สมบัติ เหล็กกุล. องค์การภาคประชาชนกับกระบวนการทางปัญญา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ, 2547.